

**ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ А. ВОЛОШИНА НА ПІДКАРПАТСЬКУ РУСЬ
ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНУ ОДИНИЦЮ****A. VOLOSHYN LEGAL VIEWS ON SUBCARPATHIAN RUS
AS AN ADMINISTRATIVE AND POLITICAL UNIT****Геревич М.О., викладач
кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**

Статтю присвячено проблематиці правових поглядів А. Волошина щодо адміністративно-політичного статусу Підкарпатської Русі.

Августин Волошин у своїй творчій спадщині та протягом політичної діяльності чехословацького періоду підняв низку важливих питань в контексті політико-правової ситуації на Підкарпатській Русі. Йдеться передусім про наповнення задекларованої «автономії на папері» реальним правовим статусом, включно із функціонуванням державної регіональної мови (руської (української)), вільного користування офіційною крайовою символікою, зокрема вживання синьо-жовтого прапора. Головним стримуючим фактором на шляху еволюційних державотворчих процесів у краї А. Волошин вбачав у неприхованому намаганні чехословацької політичної верхівки посилити унітарну форму правління держави, залеклий протидії децентралізації владних повноважень, в небажанні повноцінно реалізувати автономний статус Підкарпатської Русі де-факто і де-юре.

Августин Волошин був не тільки дуже активним учасником переломних суспільних трансформацій в Центральній Європі, не тільки постійно ініціював, розробляв і ухвалював колегіальні політичні та правові рішення кардинального характеру, формулював, відстоював і популяризував оптимальні політико-правові зміни щодо усунення суперечностей та вдосконалення державно-правового становища міжвоєнного Закарпаття (свого рідного краю), але й системно, послідовно і скрупульозно відстежував усі адміністративно-політичні новації центральної чехословацької влади особисто й публічно в режимі реального часу.

Насамперед варто говорити про глибоко аналітичні та діяльнісні управлінські конструкції Августина Волошина стосовно одного з важливих політико-правових етапів суспільно-політичної ситуації на Закарпатті міжвоєнного періоду – розвитку на правах квазіавтономної землі Підкарпатська Русь в складі унітарної Чехословацької Республіки (січень 1919 – жовтень 1938), як основи для майбутнього проголошення незалежної Карпатської України.

Ключові слова: А. Волошин, політичні та правові погляди, Підкарпатська Русь, державотворчі процеси, право, українське державотворення.

The article is devoted to the issue of A. Voloshyn legal views on the administrative and political status of Subcarpathian Rus.

In his creative legacy and during the political activity of the Czechoslovak period, Augustyn Voloshyn raised a number of important issues in the context of the political and legal situation in Subcarpathian Rus. It is primarily a matter of filling the declared "autonomy on paper" with a real legal status, including the functioning of the state regional language (Russian (Ukrainian)), free use of official regional symbols, in particular the use of the blue-yellow flag. The main deterrent to the evolutionary state-building processes in the region, A. Voloshyn saw in the undisguised attempt of the Czechoslovak political leadership to strengthen the unitary form of government, fierce opposition to decentralization of power, unwillingness to fully realize the de facto de facto and de facto autonomous status of Subcarpathian Rus.

Augustyn Voloshyn was not only a very active participant in the crucial social transformations in Central Europe, not only constantly initiated, developed and adopted collegial political and legal decisions of a cardinal nature, formulated, defended and promoted optimal political and legal changes to eliminate contradictions and improve state law interwar Transcarpathia (his native land), but also systematically, consistently and scrupulously monitored all administrative and political innovations of the central Czechoslovak government personally and publicly in real time.

First of all, we should talk about Augustyn Voloshyn deeply analytical and operational management constructs regarding one of the important political and legal stages of the socio-political situation in Transcarpathia in the interwar period - the development of quasi-autonomous land in Subcarpathian Rus as part of the unitary Czechoslovak Republic as bases for the future proclamation of independent Carpathian Ukraine.

Key words: A. Voloshyn, political and legal views, Subcarpathian Rus, state-building processes, law, Ukrainian state-building.

Постановка проблеми. Видатний український державний діяч Августин Волошин був не тільки дуже активним учасником переломних суспільних трансформацій в Центральній Європі, не тільки постійно ініціював, розробляв і ухвалював колегіальні політичні та правові рішення кардинального характеру, формулював, відстоював і популяризував оптимальні політико-правові зміни щодо усунення суперечностей та вдосконалення державно-правового становища міжвоєнного Закарпаття (свого рідного краю), але й системно, послідовно і скрупульозно відстежував усі адміністративно-політичні новації центральної чехословацької влади особисто й публічно в режимі реального часу.

Насамперед варто говорити про глибоко аналітичні та діяльнісні управлінські конструкції Августина Волошина стосовно одного з важливих політико-правових етапів суспільно-політичної ситуації на Закарпатті міжвоєнного періоду – розвитку на правах квазіавтономної землі Підкарпатська Русь в складі унітарної Чехословацької Республіки (січень 1919 – жовтень 1938), як основи для майбутнього проголошення незалежної Карпатської України.

Мета статті: з'ясувати концептуальні підходи й публічні оцінки А. Волошина щодо політичного і правового становища Підкарпатської Русі як адміністративно-політичної одиниці Чехословацької Республіки

Стан дослідження. Серед авторів важливих наукових і науково-популярних праць, в яких частково або дещо глибше аналізуються політичні та правові погляди А. Волошина, його суспільна діяльність і внесок в українське державотворення, слід виділити таких дослідників і популяризаторів минулого, як В. Бірчак, М. Брашайко, В. Гренджа-Донський, А. Штефан, П. Кукурудза, А. Кушинський, В. Лар, П. Стерчо, С. Яковенко, Д. Бандусяк, О. Мишанич, П. Чучка, Т. Беднаржова, Ю. Балега, В. Худанич, О. Довганич, О. Хланта, В. Бедь, В. Туряница, М. Зимомря, І. Чаварга, В. Задорожний, О. Богів, М. Токар, С. Віднянський, М. Вегеш, М. Кляп, В. Тарасюк, Д. Бендас, І. Дацків, Л. Ньорба, Т. Сабадош, Н. Грибенюк, П. Федака, С. Федака, В. Габор, Р. Офіцинський, С. Бобела, А. Машкаринець-Бутко та ін. Тим часом залишаються малодослідженими і маловідомими погляди А. Волошина щодо державно-правового становища міжвоєнного Закарпаття.

Виклад основного матеріалу. Від самого початку входження рідного краю (Підкарпатської Русі) до Чехословаччини Августин Волошин послідовно й неодноразово визначав цей міжнародно-правовий факт як цілком добровільне і продумане рішення місцевої політичної еліти. Це рішення було історично обумовлене повним ігноруванням

політичних, економічних, соціальних, освітніх, культурних і релігійних інтересів русинів-українців у 1918 – 1919 рр. Йдеться про часовий проміжок після ліквідації монархії Габсбургів за «демократичного уряду» незалежної Угорщини і періоду «панування малярських большевиків». При цьому окремо А. Волошин наголошував на чисельних зловживаннях під час «окупації румунської» значної частини регіону (колишніх комітетів Мараморш, Уточа і частково Берег), що тривало до серпня 1920 р. [9, 77].

Августин Волошин цілеспрямовано, непохитно й наполегливо обстоював ідею про юридичне оформлення розширеної адміністративно-церковної автономії споріднених «греко-католицьких руських епархій» в Чехословацькій Республіці – Мукачівської та Пряшівської. З його точки зору, ця автономія слугувала б меті неухильного розвитку освіти рідною мовою і повнокровному забезпеченні належного соціального статусу священників і вчителів в обох уже тоді штучно роз'єднаних адміністративно регіонах – Закарпатті та Пряшівщині, що були історично, етнічно, демографічно, культурно й релігійно одним регіоном з найдавніших часів.

Виходячи з власного досвіду педагога і священника, А. Волошин резонно вважав, що таким чином, принаймні в освітній та релігійній сферах, вдалося б зупинити повзучу асиміляцію українського населення (передусім словакізацію Пряшівщини), нейтралізувати і ліквідувати «розділяючий нас мур несправедливої русько-словенської границі, котра розлучила брата від брата, роздробила наш маленький народ на ще менші частини, котрі самотньо не можуть ся обороняти» [8]. Малося на увазі адміністративне розмежування між зонами компактного проживання українців і словаків, кажучи мовою сучасної термінології, зі збереженням самобутності українського історико-етнографічного регіону Лемківщина, що займає значну частину сучасної Східної Словаччини.

Широкомасштабну повноцінну реалізацію національно-культурних прав русинів-українців краю Августин Волошин бачив через призму продуманої, ефективної та збалансованої інформаційної та просвітницької політики в сприятливих умовах демократичного режиму Чехословацької Республіки. Особливе і провідне місце він закономірно відводив розгалуженій мережі масових періодичних видань рідною мовою. Це зовсім не випадково, адже А. Волошин протягом майже трьох десятиліть одночасно був прогресивним головним редактором, законослухняним і сумлінним видавцем щотижневої суспільно-політичної газети «Наука», що 1 січня 1919 р. отримала актуальнішу назву «Руська Країна» (за короткочасною офіційною назвою регіону), а від 1922 р. – «Свобода» (універсальнішу за політичним і правовим змістом). Ця остання назва виявилася дуже символічною в жорстких обставинах ворожого дезінформації та пропаганди (переважно з боку Угорщини), коли пересічному населенню краю безоплатно й масово роздавалися газети й агітаційні матеріали «малярських, маляронських і русофільських кругів» [4]. Ці матеріали були спрямовані на підлив чехословацької державності на Закарпатті та її делегітимацію. А. Волошин, навпаки, виявляв пошану до свого тоді чехословацького громадянства.

Для Августина Волошина унікальний історичний та державний період, відколи «чехословацьке військо освободило русинів», був важливим часом справжнього й безпрецедентного розквіту свободи слова і свободи друку. Найбільш знаменним явищем він вважав регулярний вихід, по суті, першої щоденної крайової газети «Русин», а також цілої низки регіональних газет – органів різних політичних сил, які стабільно видавалися народною мовою («Руська нива», Хліборобська партія, редактор Михайло Брашайко; «Вперед», Соціал-демократична партія, редактор Степан Ключурак), а також російсько-українським суржиком – сумішшю російської мови і укра-

їнських говорів Карпатського регіону («Карпаторуський вістник», Земледільський союз, редактор Йосиф Камінський; «Село», Селянсько-республіканська партія, редактор Павло Сидор; «Русская земля», православні москвофіли, редактор Іларіон Цурканович).

Серед вагомих спонукальних чинників добровільного приєднання карпатоукраїнського краю до Чехословаччини А. Волошин важливого значення надавав угорській асиміляційній мовній політиці, що посилювалась під час Першої світової війни проти тоді півмільйонного «русського народу Підкарпаття» [7, 35]. У 1914 р. в Угорщині, як інтегральній частині монархії Габсбургів, вивчення руської (української) мови в церковних народних школах обмежили лише третіми, четвертими і п'ятими класами, а мовою навчання в державних школах була виключно угорська без викладання руської (української) мови взагалі.

Як авторитетний та чільний діяч представницької Ужгородської руської народної ради восени 1918 – навесні 1919 рр., Августин Волошин у своїх багатих на історико-правові подробиці спогадах за «гарячими слідами» розкрив особливості політико-правового механізму приєднання рідного краю до Чехословаччини, починаючи від схвалення Австро-Угорщиною резонансних ініціатив президента США Вудро Вільсона (знамениті «пункти Вільсона») про самовизначення народів. Саме відтоді почали масово організовуватися локальні представницькі органи – народні ради. Зокрема, 9 жовтня 1918 р. в Ужгородській учительській семінарії ухвалено програму й вибрано 30 членів «Ради угро-русського народу» (голова Симеон Сабов, греко-католицький священник русофільської орієнтації).

Невднораз Августин Волошин цілком однозначно висловлювався про те, що просто не існувало кращої політичної альтернативи для Підкарпатської Русі, ніж добровільно приєднатися до Чехословацької Республіки на правах автономії, гарантованих міжнародним правом (Сен-Жерменський договір, 10 вересня 1919 р.). Він доволі розгорнуто, виважено та аргументовано обґрунтував це фундаментальне положення в своєму інтерв'ю для американської руської (української) газети «День» 1923 р., що тоді ж таки повністю увійшло до його книжки «Дві політичні розмови» (Ужгород, 1923), що швидко розійшлася в рідному краї та була прочитана найширшим загалом [11].

За власним зізнанням, Августин Волошин восени 1918 р. належав до тих суспільних діячів, які не передбачали зовсім цілковитого розпаду монархії Габсбургів, а лише прогнозували перетворення її на федеративну, з автономною «країною русинів закарпатських і підкарпатських» в її складі.

Найголовнішою причиною постійної політичної нестабільності на Підкарпатській Русі після її входження до Чехословаччини Августин Волошин бачив у непримирній антидержавній діяльності провідників таких деструктивних і взаємно поєднаних сил, як «малярські іредентисти» (проугорські та угорські сепаратисти) і москвофіли (прибічники небільшовицької та монархічної Росії, «російсько-більшовицькі бунтівники») [5, 2]. Їхньою ціллю дієвою противогаю, на переконання А. Волошина, був «народний напрям» (український), лояльний та конструктивно налаштований до Чехословацької держави.

Августин Волошин неперервно, виважено і наполегливо апелював до офіційної Праги, всіляко спонукаючи політичну верхівку Чехословаччини до державної фінансової підтримки комплексу заходів щодо безпосереднього прискореного розвитку народної свідомості русинів-українців через розширення та належну комплектацію мережі шкіл, читалень, преси і видавничих проєктів у депресивних місцевостях, а також шляхом поступового піднесення життєвого рівня місцевого населення: справедлива земельна реформа в інтересах бідних і середніх прошарків

населення, стимулювання малого підприємництва і кооперації.

Водночас А. Волошин резонно, цілеспрямовано і розважливо закликав заможних і патріотично налаштованих американських русинів матеріально і на постійній основі підтримувати впливову крайову громадську освітньо-культурну організацію «Просвіта», наявну освітньо-культурну періодику, вигідно вкладати свої заощадження і капітали в перевірені місцеві руські (українські) підприємства і банківські установи [6, 1].

Серед чисельних прогресивних перетворень на Підкарпатській Русі в складі Чехословаччини Августин Волошин найперше відзначив створення ефективною та розгалуженою системи охорони здоров'я і сучасних лікарень, завдяки чому вдалося приборкати періодичні епідемії небезпечних хвороб, які завдавали величезних демографічних збитків всьому регіону.

Наступним важливим кроком стала прогресивна судова реформа, що призвела до належного кадрового забезпечення судових органів і якісних розглядів судових проваджень у розумні строки. Як не парадоксально, доти в судах всього регіону судовий процес щодо осіб, звинувачених в тяжких злочинах, зокрема у вбивствах, починався завжди через рік після надходження обвинувального акту й матеріалів справи.

Протягом перших трьох років перебування Закарпаття в складі Чехословаччини, як переконував Августин Волошин, вдалося досягти істотних зрушень у соціальній політиці, за ведення котрої відповідало крайове управління (реферат) соціальної опіки. Регулярну державну підтримку отримали в регіоні десятки тисяч безробітних, воєнних інвалідів, вдів і сиріт, глухонімих і безпритульних дітей. Зокрема, були засновані навчально-виховні заклади для дітей-сиріт в Мукачеві, Севлюші (Виноградів), а в Ужгороді – школа-інтернат для глухонімих дітей.

Відповідною до реалій, продуманою та вдалою А. Волошин вважав чехословацьку економічну політику, яка проводилася через крайові управління торгівлі (торговельний реферат) і сільського господарства (земледільний реферат) та найперше спрямовувалася на адекватне стимулювання розвитку домашніх промислів і локальних промислових спілок (ткалень, кошарень тощо), дієву допомогу в меліорації земельних угідь, селективній роботі в тваринництві, вдосконаленні агротехніки і пропагуванні нових технологій (зادля цього засновано господарську школу в с. Домбоки, нині Мукачівського району Закарпатської області), подоланні хронічного малоземелля селянських господарств, їх пільгового доступу до «дешевих кредитів».

Добре забезпечена фінансовими ресурсами, ефективна освітня політика Чехословаччини була для А. Волошина так само незаперечним досягненням. Якщо на початку 1919 – 1920 навчального року в єдиній в краї гімназії (Ужгородській) явно бракувало учнів, то за три роки на Підкарпатській Русі вже повноцінно діяли 4 гімназії (зклади профільної середньої освіти), а також 10 горожанських шкіл (зклади базової середньої освіти). Крім того, належно функціонували 4 галузеві заклади вищої освіти – 3 учительські семінарії, торговельна академія, а також цілий ряд закладів професійно-технічної освіти (2 торгові школи, промислова школа та ін.) [1, 1].

У 1923 р. Августин Волошин у чеській щоденній газеті «Tribuna», що виходила в Празі, розмістив свою дискусійну статтю «Страх про Підкарпатську Русь», яка побачила світ також українською мовою в згаданій вище його книжці «Дві політичні розмови», що вийшла значним тиражем [10, 1]. Це свого роду полемічна відповідь правому чехословацькому політикуві-русифілові Карелові Крамаржу за його некоректні висловлювання і фривольні заперечення існування українського народу, за його епатжні рекомендації щодо Підкарпатської Русі «не наса-

джувати українства і не переслідувати православних». А. Волошин цілком резонно зауважив, що «Крамарж хоче від страху русифікувати русинів» за прикладом царської Росії. Натомість справжні прибічники демократичної Росії, наполягав А. Волошин, не можуть вимагати русифікації, взагалі посягати на мовні права і свободу віросповідання інших народів.

Августин Волошин наголосив, що кордони держав визначають етнографічні, географічні, культурні чинники, які наразі його рідний край «завели до Праги, а не Львова або Києва». При цьому українство русинів Підкарпатської Русі не означає русофобства, до того ж, цілковитим анахронізмом є переконання, що поява малоруського (українського) народу викликані «інтересами Берліна, Відня чи Львова». А. Волошин твердо переконував: «Не німці, а тисячолітня історія відділила малоруський народ від великоруського народу, і що не могла до сьогодні природа соединити, що не міг зробити 250-річний абсолютизм царської Росії, то не удасться і новим «демократичним» політикам» [10, 1 – 2]. До речі, Центральна руська народна рада в Ужгороді 12 серпня 1919 р. ухвалила спеціальну резолюцію, визначивши офіційною мовою саме «малоруський язик з етимологічним письмом».

Як депутат чехословацького парламенту (грудень 1925 – жовтень 1929 рр. від Християнсько-народної партії), Августин Волошин 8 травня 1929 р. публічно виступив із обширною промовою з нагоди 10-ліття приєднання Підкарпатської Русі до Чехословацької Республіки [12]. Він з пошаною віддав належне зусиллям досвідченого правника Григорія Жатковича (адвоката за фахом), представника американських русинів, який після урочистостей щодо приєднання Підкарпатської Русі до Чехословаччини наприкінці травня 1919 р. невідкладно провів предметні переговори в Празі щодо тимчасового управління краєм. 12 червня 1919 р. відповідний план затвердив чехословацький уряд.

Як твердив А. Волошин, президент Т. Масарик прихильно ставився до відстоювання законних прав та інтересів Підкарпатської Русі, проте провідні члени чехословацького уряду їх відверто ігнорували [2, 113 – 114]. У 1919 р. саме прем'єр-міністр Карел Крамарж і міністр внутрішніх справ Антонін Швєгла домоглися демаркаційної лінії між Словаччиною та Підкарпатською Руссю вздовж річки Уж. А. Швєгла виключно пояснив членам директорії Підкарпатської Русі, що крайову автономію можна трактувати, обмежившись винятково виборами сільських старост. А після призначення Г. Жатковича першим губернатором Підкарпатської Русі А. Швєгла своїм міністерським розпорядженням обмежив його права настільки, що звів їх до чисто церемоніальних повноважень. Власне, через те новопризначений губернатор Г. Жаткович невдовзі гучно подав у відставку і в 1921 р. назавжди покинув Чехословаччину і повернувся до США.

Загалом прогресивні на початку політико-правові трансформації на Підкарпатській Русі в другій половині 1920-х рр. отримали стійку ретроградну тенденцію. На цьому А. Волошин зробив окремий наголос. Адже чехословацький уряд взяв асиміляційний курс на проведення чехізації регіону, про що переконливо засвідчувало стрімке штучне зростання мережі чеських шкіл в руських (українських) селах і дуже мале число серед державних службовців представників місцевого населення.

Головною причиною цієї невимірної деградації політико-правового становища краю Августин Волошин називав брак спільної ідеї серед політичної верхівки Підкарпатської Русі, котра була роздроблена «на 12-15 партій», що не хотіли «між собою витворити якусь кооперацію» [2, 115]. При цьому незаперечним здобутком для краю був демократичний державний режим Чехословацької Республіки із гарантованими правами і свободами людини і громадянина. Навіть за умови затяжної «автономії на папері»

встановлення демократичного ладу, на погляд А. Волошина, стало «найціннішим здобутком з прилучення Підкарпатської Русі до Чехословацької Республіки, бо з народа безправних, угнетених одиниць, із слуг шляхтичів стався народ свободних горожан» [2, 104].

Августин Волошин непохитно дотримувався думки про те, що найвншній на міжвоєнному Закарпатті розкол місцевої руської (української) інтелігенції на два ворожі культурні напрями був штучно роздутий чехословацькою верхівкою з внутрішньополітичних цілей [3, 33]. Він вважав, що представники народного (українського) напрями (передусім їх репрезентувало впливоре Товариство «Просвіта») не були противниками «великоруського язика» (російської мови), оскільки з їхньої ініціативи в середні школи краю вивчення російської мови запровадили як обов'язковий предмет старших класів. Натомість стараннями чехословацької влади добре фінансово забезпечена регіональна громадська організація «Общество имени Александра Духновича» представляла «русский» (російський) напрям, послуговуючись у своїх виданнях російською мовою за правописом періоду царської Росії (до 1917 р.).

Крім офіційного статусу української мови на Закарпатті в складі Чехословаччини, Августин Волошин активно і невтомно відстоював українську національну символіку як основу для крайової. Як наполегливо нагадував центральній чехословацькій владі Августин Волошин, спочатку в державних установах цим крайовим прапором активно послуговувалися. Однак 11 липня 1934 р. президент країни видав розпорядження про те, що цей крайовий прапор офіційно не визнаний (на відміну від крайового герба), тому його використання є правопорушенням, тобто зазіханням на суверенітет і цілісність державної території. Натомість розпорядились уживати виключно державний прапор. А. Волошин відразу висловив свій протест проти заборони крайового прапора, що

насправді вже тривалий час використовувався, розцінивши це як грубе посягання на права і свободи населення краю, що добровільно приєднався до Чехословацької Республіки та зберігав цілковиту лояльність до неї.

Усе це в часі співпало із загостренням міжнародних відносин і зростанням ревізійної пропаганди (нагнітання угорського сепаратизму) зробили Чехословацькій державі «фатальні прислуги». А. Волошин вимагав від чехословацького уряду невідкладно забезпечити виконання на Підкарпатській Русі трьох правових рішень: 1) заборонити переслідування громадян за прилюдне вживання синьо-жовтого прапора; 2) дозволити його використання на державних і крайових святах; 3) скасувати протизаконні розпорядження місцевої влади щодо крайового прапора, а винних за їх видання притягти до суворої відповідальності.

Висновки. Як вбачається з наведеного вище емпіричного матеріалу, Августин Волошин у своїй творчій спадщині та протягом політичної діяльності чехословацького періоду підняв низку важливих питань в контексті політико-правової ситуації на Підкарпатській Русі. Йдеться передусім про наповнення задекларованої «автономії на папері» реальним правовим статусом, включно із функціонуванням державної регіональної мови (руської (української)), вільного користування офіційною крайовою символікою, зокрема вживання синьо-жовтого прапора. Головним стримуючим фактором на шляху еволюційних державотворчих процесів у краї А. Волошин вбачав у неприхованому намаганні чехословацької політичної верхівки посилити унітарну форму правління держави, запеклій протидії децентралізації владних повноважень, в небажання повноцінно реалізувати автономний статус Підкарпатської Русі де-факто і де-юре.

Отже, у даній статті охарактеризовано проблематику правових поглядів А. Волошина щодо адміністративно-політичного статусу Підкарпатської Русі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин А. В інтересі ужгородського школярства. *Русинь*. 1923. Ч. 214. С. 1.
2. Волошин А. Вибрані твори. Ужгород: Закарпаття, 2002. С. 113-114.
3. Волошин А. Всім русинам доброї волі. *Свобода*. 1934. Ч. 33.
4. Волошин А. Ко історії нашого новинарства. *Русинь*. 1923. Ч. 100. С. 1-2; Ч. 101. С. 1-2; Ч. 104. С. 1-2; Ч. 106. С. 2; Ч. 107. С. 2; Ч. 110. С. 2; Ч. 111. С. 2-3; Ч. 112. С. 2; Ч. 117. С. 2; Ч. 119. С. 2-3.
5. Волошин А. Ко вопросу политичноѣ консолидації. *Русинь*. 1923. Ч. 11. С. 1-2.
6. Волошин А. Нашим америцким братьям во увагу. *Русинь*. 1923. Ч. 133. С. 1.
7. Волошин А. О письменном языке подкарпатских русинов. *Ужгород*, 1921. Ч. 1. 40 с.
8. Волошин А. О церковной автономии. *Русинь*. 1923. Ч. 96. С. 2; Ч. 97. С. 2; Ч. 102. С. 2; Ч. 103. С. 2.
9. Волошин А. Спомини. *Ужгород*, 2002. С. 75-77.
10. Волошин А. Страх о Подкарпатску Русь (Из пражской газеты «Трибуна», ч. 65). *Русинь*. 1923. Ч. 36. С. 1-2; Ч. 37. С. 1-2.
11. Интервью А. Волошина («День», ч. 47). *Русинь*. 1923. Ч. 30. С. 1-2; Ч. 31. С. 1-2; Ч. 32. С. 1-2.
12. Промова посла Авґ. Волошина дня 8 мая 1929 з нагоди 10-літнього ювілею прилучення Підк. Русі до Чсл. Республіки. *Свобода*. 1929. Ч. 20. С. 2; Ч. 21. С. 2; Ч. 22-23. С. 2; Ч. 24. С. 2-3; Ч. 25. С. 2; Ч. 26. С. 2.